

Talouden termejä

Bruttokansantuote, BKT, on kotimaisten tuotantoyksiköiden tuotantotoiminnan lopputulos. Se voidaan määrittellä kolmella tavalla: talouden yhteenlasketun tuotannon avulla; talouden yhteenlasketun tavaroiden ja palveluiden loppukäytön avulla; talouden tuotannon kautta syntyvien yhteenlaskettujen tulojen avulla

EMU

Talous- ja rahaliitto (**E**conomic and **M**onetary Union) perustettiin vuonna 1992 Maastrichtin sopimuksella, jolla luotiin Euroopan unioni. Sopimuksen mukaan talous- ja rahaliittoon edetään kolmen vaiheen kautta. Euroopan keskuspankki (EKP) perustettiin 1.6.1998.

Kolmannen vaiheen alettua 1.1.1999 euroalueeseen osallistuvien maiden valuuttojen väliset muuntokurssit kiinnitettiin lopullisesti. Euroalueeseen osallistuvat maat ottivat käyttöön yhteisen rahan, euron. Kotimaista rahapolitiikkaa ei enää ole, vaan rahapolitiikkaa hoitaa eurojärjestelmä. Kansalliset keskuspankit vaikuttavat päätöksentekoon EKP:n neuvoston kautta.

Euroalueen ulkopuolelle jääneet EU-maat voivat liittyä talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen myöhemmin täytettyään tietyt lähentymiskriteerit. Lähentymiskriteerit liittyvät hintatasoon, julkisen talouden rahoitusjäämään ja velkaantumiseen, valuutan ulkoiseen arvoon sekä korkotasoon.

ERVM

Euroopan rahoituksen vakautusmekanismi perustettiin neuvoston asetuksella toukokuussa 2010. Enimmäispääoma on 60 miljardia euroa. Komissio hankkii pääoman markkinoilta ja siirtää varat erilliseen rahastoon. Neuvoston päätöksellä rahasto myöntää lainoja apua tarvitseville jäsenmaille. Jos rahaston varat eivät riitä sen kulujen kattamiseen, ne maksetaan EU:n vuotuisesta talousarviosta. Viime kädessä vastuu rahastosta on jäsenmailla niiden budjettiosuuksien mukaan. Suomen laskennallinen osuus on 1,60 % eli 960 miljoonaa euroa.

ERVV

Euroopan rahoitusvakaaväline on euromaiden kesäkuussa 2010 perustama väliaikainen osakeyhtiö, joka voi myöntää lainoja kolmen vuoden ajan. ERVV hankkii rahoituksen markkinoilta ja euromaat takaavat lainat. Väline lainoittaa kriisiin ajautuneita euromaita ja laskee liikkeeseen joukkovelkakirjoja.

Heinäkuussa 2011 tehdyn päätöksen mukaan ERVM voi antaa lainaa kaikille euromaille, pääomittaa rahoituslaitoksia ja ostaa EKP:n arvion perusteella valtioiden joukkovelkakirjoja jälkimarkkinoilta.

ERVV:n tosiasiallinen lainanantokyky on 440 miljardia euroa. Suomen takausvastuu on 1,80 % ja perustuu EKP:n pääoma-avaimeen. Lainakapasiteettiä korotettiin kesällä 2011, jolloin Suomen takausvastuu nousi 7,9 miljardista 17,2 miljardiin euroon. Suomessa ERVV:n takauksen käytöstä päättää eduskunta tapauskohtaisesti hallituksen tiedonannon pohjalta.

EU:n makrotaloudellinen apu

EU voi myöntää makrotaloudellista rahoitusapua tukikelpoisille kolmansille maille ja alueille. Apua voidaan antaa maille, joilla on vaikeuksia saada muuta rahoitusta. EU:n tuella edistetään maksutasevaikeuksien poistamiseen tähtäävien vankkojen sopeuttamis- ja rakenneuudistustoimien toteutusta.

EU:n maksutaseapu

EU voi myöntää maksutaseapua euroalueen ulkopuolisille EU-maille osana laajempaa EU:n ja IMF:n sopeutusohjelmaa. Komissio hankkii varat markkinoilta ja siirtää ne erilliseen, budjetin ulkopuoliseen

rahastoon. Vastuu rahastosta on jäsenmailla niiden budjettiosuuksien mukaan. Suomen laskennallinen osuus on 1,60 % eli 233 milj. euroa.

Maksutaseapua on vuodesta 2008 lähtien myönnetty Unkarille, Romanian ja Latvialle.

Euro

Euro on 17 EU-maan yhteinen valuutta, joka on maksuvälineenä Alankomaissa, Belgiassa, Espanjassa, Irlannissa, Italiassa, Itävallassa, Kreikassa, Kyproksella, Luxemburgissa, Maltalla, Portugalissa, Ranskassa, Saksassa, Suomessa, Slovakiassa, Sloveniassa ja Virossa.

Euroalueesta päätettiin vuonna 1998 ja euro otettiin käteisrahana käyttöön vuoden 2002 alussa.

Euroalue

Euroalue syntyi vuonna 1999, kun 11 EU-maata (ml. Suomi), siirsi rahapolitiikkansa kansallisilta keskuspankeilta EKP:lle. Euromailla on yhteinen rahapolitiikka ja yhteinen valuutta euro. Euroalue on Yhdysvaltain jälkeen suurin talousalue maailmassa.

Euroalueeseen hyväksytään ne EU-maat, jotka täyttävät EU:n perussopimuksessa määritellyt taloudelliset ja oikeudelliset lähestymiskriteerit.

Eurobondi

Eurobondeilla tarkoitetaan euromaiden yhteisesti liikkeelle laskemia joukkovelkakirjoja, jotka tosiasiallisesti merkitsevät yhteisvastuuta veloista. Eurobondeja ei ole vielä olemassa, mutta niiden käyttöönottoa on esitetty.

Suomi ei ole hyväksynyt ehdotuksia eurobondeista, koska jokaisen valtion tulee vastata omista veloistaan ja yhteisvastuu heikentäisi jäsenmaiden budjettikuria.

Eurojärjestelmä

Eurojärjestelmä on euroalueen rahaviranomainen. Sen muodostavat EKP ja euroalueen kansalliset keskuspankit, mukaan lukien Suomen Pankki. Eurojärjestelmä ylläpitää hintavakautta euroalueella, Se tukee toimillaan myös muita EU:n tavoitteita, mikäli tämä ei ole ristiriidassa hintatason vakauden tavoitteen kanssa. Lisäksi eurojärjestelmä turvaa rahoitusjärjestelmän vakauden euroalueella ja pyrkii edistämään Euroopan rahoitusmarkkinoiden yhdentymistä.

Eurooppa 2020 – strategia

Eurooppa-neuvoston vuonna 2010 hyväksymä kasvu- ja työllisyysstrategia, jossa on asetettu vuoteen 2020 ulottuvia EU-tason tavoitteita työllisyydelle, tutkimus- ja kehitysmenoille, ilmastolle, koulutukselle ja köyhyydelle. Jäsenmaat ovat asettaneet vastaavat kansalliset tavoitteet ja raporttoivat niistä vuosittain.

Eurooppalainen ohjausjakso

Vuoden 2011 alusta lähtien EU-maiden talouspolitiikan koordinaatiota on tehostettu. Komissio ja neuvosto ohjaavat jäsenmaiden päätöksentekoa Eurooppalaisen ohjausjakson puitteissa. Neuvosto antaa jokaiselle jäsenmaalle suosituksia kesä-heinäkuussa. Suositukset pitää ottaa huomioon kansallisessa päätöksenteossa.

EVM

Euroopan vakaussmekanismi on euromaiden perustama pysyvä kansainvälinen rahoituslaitos. Sen on tarkoitus aloittaa toimintansa vuoden 2013 heinäkuun alussa, jolloin lopetetaan ERVM ja ERVV. Päätökset EVM:n perustamisesta tehdään vuoden 2011 aikana.

EVM:n pääoma on 80 miljardia euroa ja takausvastuu 620 miljardia euroa Tosiassiallinen lainanantokyky on 500 miljardia euroa. Suomen osuus pääomasta on 1,44 miljardia euroa ja takausvastuista 11,4 miljardia euroa.

Finanssi/rahoitusmarkkinasääntely

Yleisnimitys lainsäädännölle ja viranomaisten toimille, joiden avulla ohjataan rahoitusmarkkinoiden toimintaa. Rahoitusmarkkinasääntely koskee pankkeja, erilaisia sijoituspalveluja tarjoavia yrityksiä, pörssiä ja niissä toimivia henkilöitä. Vuonna 2008 alkaneen finanssikriisin myötä rahoitusmarkkinasääntelyä on lisätty, koska kriisin katsottiin johtuneen osittain siitä, että finanssimarkkinoille oli luotu epäterveitä ja liian riskialttiita toimintatapoja, joihin viranomaiset eivät voineet riittävästi vaikuttaa. Rahoitusmarkkinasääntelyllä pyritään edistämään talouskasvua ja turvaamaan markkinoiden mahdollisimman häiriötön ja vakaa toiminta sekä sijoittajien suoja.

Ikäsidonnaiset menot sisältävät eläke-, terveydenhuolto-, pitkäaikaishoito-, työttömyys- ja koulutusmenot. Näiden menojen määrä riippuu olennaisesti eri-ikäisten väestöryhmien koista. Ikäsidonnaisten menojen tulevaa kehitystä pyritään arvioimaan väestöennusteen avulla.

IMF, Kansainvälinen valuuttarahasto

IMF (International Monetary Fund) valvoo maailmanlaajuisia maksujärjestelmää ja tukee tilapäisiin vaikeuksiin joutuneita valtioita. Luoton saaja sitoutuu tiettyyn IMF:n kanssa sovittuun talouspoliittiseen ohjelmaan, jolla pyritään tukemaan maan talouspolitiikkaa ja uudistuksia. Uudistusohjelmien edistymistä seurataan säännöllisin välein ja jokaisen luottoerän nostaminen edellyttää, että ohjelman ehdot on täytetty.

Kansainvälinen valuuttarahasto perustettiin vuonna 1944 ja siinä on 187 jäsenmaata. Suomi on ollut IMF:n jäsen vuodesta 1948. Suomen kiintiö IMF:n lainoista on 0,53 % eli noin 1,4 miljardia euroa. Tämä sitoumus on jatkuvasti hyödynnettävissä IMF:n ohjelmiin eurolla. Osuus perustuu eurooppalaisten maitten osuuteen IMF:n äänivallasta. Suomen Pankki on vuonna 2010 myöntänyt IMF:lle kahdenvälistä lainaa 3,5 miljardia euroa. Eduskunnan päätöksellä lainoille on myönnetty Suomen valtion takaus.

Inflaatio on rahan ostovoiman heikkenemistä sekä siitä aiheutuvaa hintojen nousua. Inflaatiota mitataan erilaisilla hintaindeksillä kuten kuluttaja- tai tuottajahintaindeksillä tai BKT:n hintaindeksillä. Viimeksi mainittu muuntaa nimellisen BKT:n arvon reaalisesti BKT:n määräksi.

Johdannaismarkkinat

Markkinat, joilla käydään kauppaa johdannaisilla. Johdannaiset ovat rahoitusvälineitä, joiden arvo perustuu jonkin toisen tekijän, kuten osakkeen tai hyödykkeen arvon, muuttumiseen. Esimerkiksi optiot ja futuurit ovat johdannaisia. Optiolla ostaja hankkii itselleen mahdollisuuden ostaa tai myydä jotain osaketta tai hyödykettä ennalta sovittuun hintaan. Osakkeiden lisäksi johdannaisilla voidaan hankkia oikeuksia ostaa tai myydä myös esimerkiksi raaka-aineita, kuten öljyä, kultaa tai viljaa. Johdannaisia käyttämällä yritys tai sijoittaja voi etukäteen määritellä omaa riskiään osakkeiden tai hyödykkeiden arvon muuttuessa.

Joukkovelkakirja

Valtio tai yritys voi laskea liikkeelle joukkovelkakirjan, jonka joku ostaa eli lainaa rahaa joukkovelkakirjan antajalle. Joukkovelkakirjan liikkeelle laskija takaa ostajalle maksavansa lainan takaisen tiettyyn määräaikaan mennessä.

Julkisyhteisöt (julkinen sektori, julkinen talous) koostuu Suomessa valtiosta, kunnista ja kuntayhtymistä, Ahvenanmaan maakuntahallinnosta sekä sosiaaliturvarahastoista.

Julkisyhteisöjen EMU-velka on julkisyhteisöjen sulautettu bruttovelka nimellishintaisena. Se käsittelee käteisrahan ja talletukset, arvopaperit sekä lainat. Julkisyhteisöjen EMU-velka on sulautettu velka eli siitä on poistettu julkisyhteisöjen alasektoreiden väliset erät. EMU-velka poikkeaa rahoitustilinpöytäkirjan velasta sekä arvostuksen että kattavuuden osalta.

Julkisyhteisöjen kokonaismenot koostuvat lähinnä kulutusmenoista (44 %), investointimenoista (5 %) ja tulonsiirroista (41 %).

Julkisyhteisöjen kokonaistulot koostuvat lähinnä verotuloista (80 %) omaisuustuloista (7 %).

Julkisyhteisöjen nettoluotonanto (rahoitusasema, rahoitusjäämä, jäämä) on julkisyhteisöjen kokonaistulojen ja kokonaismenojen välinen erotus,

Jälkimarkkinat

Joukkovelkakirjan ostanut voi myydä ostamansa ja omistamansa joukkovelkakirjan eteenpäin. Kysynnän ja tarjonnan mukaan tällöin joukkovelkakirjalle määräytyy uusi arvo, joka voi olla erilainen kuin alkuperäinen arvo. Halvemmalla jälkimarkkinoilta ostettu joukkovelkakirja voi tuottaa siis voittoa. EKP voi ostaa velkakirjoja ainoastaan jälkimarkkinoilta.

Kestävyyden turvaava ylijäämä kertoo, kuinka suuri julkisen talouden rahoitusylijäämän pitäisi olla, jotta julkisen talouden velkaa ei tarvitsisi lisätä, kun väestön ikääntyminen alkaa kasvattaa julkisia menoja.

Kestävyydsvaje kertoo, paljonko julkisen talouden rahoitusasemaa tulisi parantaa välittömästi, jotta julkisen talouden velkaa ei tarvitsisi lisätä, kun väestön ikääntyminen alkaa kasvattaa julkisia menoja. Kestävyydsvaje muodostuu kolmesta tekijästä: nykyisen julkisen velan tulevasta korkomenoista, julkisen talouden nykyisestä alijäämästä sekä tulevien alijäämien nykyarvosta.

Liiallisten alijäämien menettely (Excessive deficit procedure, EDP) Vakaus- ja kasvusopimuksen mukaan jäsenvaltion julkisyhteisöjen alijäämä saa olla enintään kolme prosenttia ja velka enintään 60 prosenttia BKT:sta. Liiallisten alijäämien menettelyn avulla pyritään siihen, että jäsenmaat välttäisivät liiallisia alijäämiä. Siihen sisältyy monenlaisia toimenpiteitä ja viime kädessä myös sanktioiden mahdollisuus. EU:n jäsenmaat raportoivat EU-komissiolle kahdesti vuodessa nk. EDP-alijäämä- ja velkatiedot, joita käytetään EU:n vakaus- ja kasvusopimuksen toimeenpanon yhteydessä arvioitaessa jäsenmaiden julkisen talouden tilaa.

Luottoluokitus

Luottoluokitus tarkoittaa velanottajan takaisinmaksukyvyyn arviointia. Jos oletus takaisinmaksukyvyistä on hyvä, luottoluokitus on hyvä. Tällöin lainaa saa alhaisemmalla korolla. Luottoluokitus ilmoitetaan yleensä kirjainyhdistelmällä AAA, AA, A, BBB, BB, B jne..

Luottoluokituksia määrittäviä merkittäviä kansainvälisiä yhtiöitä on kolme: Standard & Poor's, Moody's ja Fitch. Niiden samankaltaisilta vaikuttavat luottoluokituskoodit eivät ole verrattavissa toisiinsa. Standard & Poor's luottoluokittelee yksityisten ja julkisten yritysten lisäksi osakkeita sekä valtioita ja joukkovelkakirjoja. Standard & Poor'sin ylin luottoluokitus on AAA.

Luottoriskijohdannaiset

Luottoriskijohdannaiset (englanniksi Credit Default Swap, CDS) ovat rahoitusvälineitä, joilla velkoja voi suojautua *luottoriskin* varalta. Luottoriskillä tarkoitetaan sitä, että velallinen ei kykenekään maksamaan velkaansa takaisin. Maksukyvyttömyystilanteessa luottoriskijohdannaisen myyjä maksaa johdannaisen ostajalle sovitun korvauksen. Luottoriskijohdannaisen *preemiolla* tarkoitetaan hintaa, jonka ostaja joutuu maksamaan myyjälle. Mitä todennäköisempää velallisen maksukyvyttömyys on, sitä korkeamman preemion eli hinnan ostaja joutuu maksamaan myyjälle.

Maailmanpankki

Nimityksellä Maailmanpankki tarkoitetaan Kansainvälistä jälleenrakennus- ja kehitys pankki IBRD:tä (International Bank for Reconstruction and Development) sekä Kansainvälistä kehitysjärjestö IDA:a (International Development Association). Maailmanpankkiryhmään kuuluvat näiden lisäksi myös Kansainvälinen rahoitusyhtiö IFC (International Finance Corporation), Monenkeskisten investointien takauslaitos MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency) ja Kansainvälinen investointiriitojen sovittelulaitos ICSID (International Centre for Settlement of Investment Disputes). Maailmanpankkiryhmän pääkonttori sijaitsee Washingtonissa (D.C.), Yhdysvalloissa.

Maailmanpankki perustettiin vuonna 1944 rahoittamaan Euroopan ja Japanin jälleenrakennusta. Toiminta painottuu kehitysmaiden pidemmän aikavälin rakenteellisiin haasteisiin.

Suomi liittyi Maailmanpankin jäseneksi vuonna 1948. Suomen äänivaltaosuus IBRD:ssä on 0,50 % ja Suomen kokonaispääomaosuus vuonna 2010 sovitun pääomakorotuksen jälkeen, IBRD:n noin US\$ 276,1 miljardin pääomasta on noin US\$ 1,4 miljardia.

Makrovakaus

Makrovakaudella tarkoitetaan *kansantalouden* tilannetta, jossa hinnat pysyvät vakaina, korot alhaisina ja valuuttakurssi kilpailukykyisenä ja vakaana. Makrovakaudella viitataan myös siihen, että julkinen talous on vakaalla pohjalla (julkisten menojen suhde tuloihin), kansantalous toimii vakaasti ja edistää mahdollisimman korkeaa työllisyysastetta.

Menoaste kuvaa julkisyhteisöjen menojen vuosikertymää suhteutettuna saman ajanjakson BKT:hen.

Perusjäämä on yli- tai alijäämä ilman korkomenoja

Pankkivero

EU:n komissio on suunnitellut, että pankeilta ja muilta rahoitusmarkkinoilla toimivilta voitaisiin periä erityistä *finanssitoimintaveroa* (*Financial Activity Tax, FAT*). Finanssitoimintaveroa kannettaisiin rahoitusmarkkinoilla toimivien yritysten, kuten pankkien, voitoista ja niiden maksamista palkkioista. Finanssitoimintaveroa on ehdotettu, koska rahoitusmarkkinoilla toimivat yritykset jäävät arvonlisäverotuksen ulkopuolelle. Finanssitoimintaveroa on perusteltu myös sillä, että rahoitusmarkkinoilla harjoitettavan liiketoiminnan tuottojen ja riskien on katsottu jakautuneen epäoikeudenmukaisesti. Vuonna 2008 alkaneen finanssikriisin myötä valtiot ovat joutuneet kantamaan rahoituslaitosten riskinotosta aiheutuneita tappioita. Finanssitoimintaveroa on esitetty oikeudenmukaiseksi tavaksi, jonka kautta rahoituslaitokset voisivat maksaa takaisin yhteiskunnalta saamaansa taloudellista tukea.

Potentiaalinen tuotanto tarkoittaa sitä maksimaalisen tuotannon määrää, joka voidaan saavuttaa olemassa olevalla tuotantoteknologialla täystyöllisyyden vallitessa ilman inflaatiopaineita. Toisinaan potentiaalinen tuotanto ymmärretään myös tilastollisin menetelmin arvioiduksi BKT:n määrän trendiksi. BKT voidaan mitata kansantalouden tilinpidossa, mutta potentiaalinen tuotanto pitää arvioida taloustieteellisten tarkastelujen ja tilastollisten menetelmien avulla.

Rahoitusvakaus

Rahoitusvakaudella tarkoitetaan *rahoitusmarkkinoiden* vakaata toimintaa. Rahoitusvakaus edellyttää luottamusta siihen, että markkinoilla toimivat kykenevät vastaamaan taloudellisista velvoitteistaan. Rahoitusmarkkinoiden epävakautta ilmentää se, että rahoitusvälineiden hinnat markkinoilla irtautuvat reaalityyppisestä. Markkinoiden vakauttaminen epävakauttilanteessa edellyttää ulkopuolisten toimijoiden, kuten valtioiden puuttumista tilanteeseen erilaisilla määräyksillä, sääntelyllä, yleisellä talouspolitiikalla tai tarjoamalla taloudellista tukea.

Rahoitusvakausneuvosto

Rahoitusvakausneuvosto (Financial Stability Board, FSB) on kansainvälinen toimielin, joka kokoaa yhteen maailman suurimpien talouksien (G20) edustajat ja rahoitusmarkkinaviranomaiset, Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n ja EU:n komission. Rahoitusvakausneuvosto seuraa kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden vakautta ja antaa suosituksia erilaisista toimenpiteistä, joilla sitä voidaan parantaa. Rahoitusvakausneuvosto on ottanut johtavan roolin rahoitusmarkkinoiden kansainvälisen sääntelyn edistäjänä. Suomi pyrkii vaikuttamaan neuvoston työhön EU:n kautta. Rahoitusvakausneuvoston edustavuutta on laajennettu perustamalla neuvostolle alueelliset neuvoa-antavat toimikunnat. Suomi voi tästedes vaikuttaa Rahoitusvakausneuvoston asiakohtiin sen myös neuvoa-antavan Euroopan toimikunnan välityksellä.

Rakenteellinen jäämä on julkisen talouden rahoitusjäämä, josta on poistettu suhdannevaihteluiden vaikutus. Noususuhdanteessa verotulojen kasvu kiihtyy ja työttömyydestä aiheutuvien menojen kasvu hidastuu. Laskusuhdanteessa käy päinvastoin.

Suhdannevaihtelu tarkoittaa talouden kasvun vaihtelua sen pitkän aikavälin trendin ympärillä. Vaihtelu voidaan jakaa nousu-, korkea-, lasku- ja matalasuhdanteeseen. Taantumaa katsotaan alkaneen, jos BKT supistuu kahtena peräkkäisenä vuosineljänneksenä. Lama on syvä ja pitkittynyt taantuma. Suhdannevaihtelua mitataan tavallisesti reaalisella BKT:lla.

Suomen lokakuussa 2011 saama vakuus Kreikalle heinäkuussa 2011 myönnettävästä lainaerästä

Kreikan valtion velkakirjoja myydään noin 880 milj. euron arvosta ja saadut varat tallennetaan erilliselle tilille, josta ne sijoitetaan turvallisesti ylimmän AAA-luottoluokituksen joukkovelkakirjoihin. Vakuus ei kata ERVV-lainaa, joka käytetään EKP:n vakuuksien rahoittamiseen.

Jos Kreikka ei maksa lainaa, vakuus korvaa Suomelle aiheutuneen tappion; 880 milj. euron sijoituksen arvioidaan tuottavan 30 vuoden aikana 3 % korkoa, jolloin pääoma nousee Suomen lainaa vastaavaan 2,2 miljardiin euroon.

Suomen saaman vakuuden hinta: 1. Suomi luopuu ERVV:n mahdollisesta voitto-osuudesta, 2. Suomi saa vakuuden vasta sitten, kun ERVV-lainat erääntyvät eli 15 – 30 vuoden kuluttua, vaikka Suomi joutuisi takaajana maksamaan lainan aikaisemmin, 3. Suomi saa vakuudelle korkoa vasta sitten, kun takaus laukeaa, 4. Suomi maksaa EVM:n pääoman yhdessä erässä vuonna 2013 eikä viiden vuoden aikana vuosina 2013 – 2017.

Suomelle ei aiheudu haittaa pääoman maksamisesta yhdellä kerralla, koska Suomi maksaa pääoman lainalla, jonka korko on samalla tasolla, kun EVM:n pääomalle maksettava tuotto. Jos EVM tarvitsee lisäpääomaa, muut maat joutuvat maksamaan puuttuvat pääomaosuudet ensin.

Talouspolitiikan ja työllisyyden suuntaviivat

Perussopimuksen nojalla EU hyväksyy jäsenmaita velvoittavat talouspolitiikan ja työllisyyden suuntaviivat. Suuntaviivat ovat samat kaikille jäsenmaille. Euromaille voidaan myös hyväksyä omat suuntaviivat.

Voimassa olevat suuntaviivat hyväksyttiin vuonna 2010. Jos jäsenmaa ei noudata suuntaviivoja, neuvosto voi antaa sille suosituksia. Vuoden 2012 alusta jäsenmaalle voidaan antaa myös varoitus ja euromaille sanktioita.

Talouspolitiikan koordinaation tehostaminen eli ns. six-pack

Talouspolitiikan valvontaa ja koordinaatiota tehostetaan edelleen vuoden 2012 alusta tiukentamalla vakaus- ja kasvusopimuksen asetuksia sekä hyväksymällä kolme uutta asetusta ja budjettikehyksiä koskeva direktiivi.

Uudistuksilla tiukennetaan jäsenmaiden valvontaa. Keskipitkän aikavälin tavoitteen saavuttamiseksi julkisten menojen pitää kasvaa hitaammin kuin kokonaistuotanto, jollei sitä kompensoida veroja korottamalla. Niiden jäsenmaiden, joiden velkasuhde ylittää 60 % tai joilla on huomattavia kestävyysriskejä, tulee sopeuttaa julkista talouttaan muita nopeammin kohti keskipitkän aikavälin tavoitetta. Velkaantuneiden maiden pitää leikata velkasuhdettaan vuosittain siten, että se alenee 1/20 (5 %) todellisen velkasuhteen ja 60 %:n viitearvon välisestä erosta. Tilannetta arvioidaan kokonaisvaltaisesti.

Neuvosto voi määrätä euromaan tekemään talletuksen tai maalle voidaan määrätä sakkoja, jos maa ei saavuta keskipitkän aikavälin tavoitetta ja vaarana on liiallinen alijäämä, alijäämämaalle annetut suositukset eivät määräajassa johda tuloksellisiin toimiin, maa vääristelee tahallisesti tilastotietoja tai maassa on liiallinen makrotalouden epätasapaino. Sanktiot määrätään komission ehdotuksen mukaisesti, jos suurin osa jäsenmaista ei vastusta (ns. käänteinen määräenemmistö). Jos joku euromaa määrätään maksamaan sakkoja, sakot menevät ERVV:n ja EVM:n pääomaan.

Jäsenmaiden talouskehitystä, makrovakautta ja kilpailukykyä seurataan indikaattoreista muodostuvalla tulostaululla. Makrotaloudellinen epätasapaino euromaassa voi johtaa talletukseen tai sakkoihin. Budjettikehyksiä koskeva direktiivi velvoittaa jäsenmaat toimittamaan ajantasaista tietoa julkisen talouden tasapainosta ja parantamaan monivuotista budjettisuunnittelua kehyksillä. Direktiiviä on noudatettava viimeistään vuoden 2014 alusta.

Transaktiovero (Finanssitransaktiovero)

Rahoitusvälineiden, kuten osakkeiden myymisestä, ostamisesta ja muunlaisesta vaihtamisesta maksettava vero. EU:n komissio on ehdottanut, että EU:ssa otettaisiin käyttöön transaktiovero (Financial Transaction Tax, FTT). Rahoituslaitosten, kuten pankkien, jotka toimivat kaupankäynnin osapuolena, tulisi maksaa veroa kaikista niiden kautta kulkevista rahoitusvälineiden kaupoista. Transaktioveroa on esitetty sen vuoksi, että sen katsotaan hillitsevän rahoitusmarkkinoilla tehtäviä keinottelunluonteisia kauppia. Finanssitransaktioveron katsotaan olevan oikeudenmukainen tapa saada rahoituslaitokset mukaan kantamaan vastuuta finanssikriisin seurauksista.

Tuotantokuilu tarkoittaa toteutuneen BKT:n määrän ja potentiaalisen tuotannon välistä eroa. Tuotantokuilu on positiivinen, jos tuotannon toteutunut taso ylittää potentiaalisen tuotannon tason ja negatiivinen jos tuotannon toteutunut taso alittaa potentiaalisen tuotannon tason.

Työllisyysasteella tarkoitetaan työllisten prosenttiosuutta samanikäisestä väestöstä. Koko väestön työllisyysaste lasketaan 15–64-vuotiaiden työllisten prosenttiosuutena samanikäisestä väestöstä.

Työttömyysaste on työttömien prosenttiosuus saman ikäisestä työvoimasta eli työllisistä ja työttömistä. Työtön on henkilö, joka on ilman työtä, on sitä etsinyt ja voi ottaa työpaikan vastaan. Koko väestön työttömyysaste lasketaan 15–74-vuotiaiden työttömien prosenttiosuutena saman ikäisestä työvoimasta. Työttömyyden lajeja on erilaisia. Kausityöttömyys johtuu työvoiman kysynnän vaihtelusta vuodenaikojen mukaan. Kitkatyöttömyys tarkoittaa aikaa, joka menee uuden työn etsimiseen esimerkiksi opiskelun päättämisen tai työpaikan vaihdon yhteydessä. Suhdannetyöttömyys on työttömyyden yleisty- mistä matalasuhdanteen aikaan työn kysynnän vähennyttä. Rakenne- tai luonnollista työttömyyttä on työttömyyden pysyvä osa, joka johtuu muun muassa sosiaaliturvasta ja talouden rakenteen muutoksis- ta.

Vaihtotase osoittaa kansantalouden ulkomaisiin juokseviin liiketoimiin liittyvien rahavirtojen määrän tiettyä ajanjaksona. Vaihtotase sisältää tiedot tavaroiden ja palvelujen ulkomaankaupasta sekä tuotantokelijätuloista ja tulonsiirroista Suomen ja ulkomaiden välillä. Vaihtotaseen alijäämä tarkoittaa, että kansantalous velkaantuu ulkomaille. Vaihtotaseen ylijäämä tarkoittaa, että kansantalous maksaa velkojaan pois eli säästää ulkomaille.

Vakaus- tai lähentymisohjelmat

Jokainen EU-maa raportoi vuosittain siitä, miten julkisen talouden tasapaino- ja kestävyystavoitteet tullaan saavuttamaan. Tätä tarkoitusta varten euromaat laativat vakaushjelman, muut EU-maat lähentymisohjelman.

Vakausmaksut

Vakausmaksuilla pankit halutaan saada osallistumaan ennalta talouskriisien kustannuksiin.

Valuuttainterventio

Valuuttakurssit muodostuvat valuuttamarkkinoilla kysynnän ja tarjonnan pohjalta. Kansalliset keskuspankit voivat kuitenkin yrittää muuttaa valuuttakursseja valuuttakaupoillaan. Tällaisia kauppvoja kutsutaan valuuttainterventioiksi.

Euroalueella eurojärjestelmä voi tarvittaessa pyrkiä vaimentamaan kurssivaihteluja ostamalla tai myymällä euroja muita valuuttoja vastaan. Jos eurojärjestelmä ostaa euroja markkinoilla, euron kurssi vahvistuu. Jos se myy euroja, euron kurssi heikkenee. Mahdolliset valuuttainterventiot toteutetaan hajautetusti kansallisissa keskuspankeissa valuuttakauppavastapuolten kanssa.

Valvojat (EBA, ESMA, EIOPA)

Valvojat ovat viranomaisia, joiden vastuulla on huolehtia siitä, että rahoitusmarkkinoilla toimivat noudattavat lainsäädäntöä ja toimivat asianmukaisesti. Finanssikriisin myötä EU:ssa on luotu uusia ylikansallisia valvojia, joiden tehtävä on valvoa rahoitusmarkkinoiden toimintaa yhdessä kansallisten valvojien kanssa. Näitä ovat *Euroopan pankkiviranomainen* (EBA, European Banking Authority), *Euroopan arvopaperiviranomainen* (ESMA, European Securities Market Authority) ja *Euroopan vakuutus- ja lisäeläkeviranomainen* (EIOPA, European Insurance and Occupational Pensions Authority). Suomessa valvontaviranomaisena toimii Finanssivalvonta.

Vanhuushuoltosuhde on työkäisten (15–64-vuotiaat) määrä suhteessa ikääntyneisiin (65-vuotiaat ja sitä vanhemmat).

Velkakirjamarkkinat

Markkinat, joilla käydään kauppaa velkakirjoilla. Valtiot ja yritykset laskevat liikkeelle *joukkovelkakirjoja*, joilla voidaan käydä kauppaa, kuten osakkeilla. Velkakirjojen hinta markkinoilla määräytyy niihin liittyvän luottoriskin ja markkinakorkojen mukaan. Teollisuusmaiden valtionvelan on perinteisesti katsottu olevan käytännössä riskitöntä, kun taas yritysten liikkeelle laskemiin velkakirjoihin on sisällynyt maksukyvyttömyyden mahdollisuus. Finanssikriisin myötä eräiden Euroopan maiden, kuten Kreikan, Portugalin ja Irlannin ajaututtua maksuvaikkeuksiin, valtionvelkojen luottoriskit on arvioitu entistä korkeammiksi.

Velkasuhde on julkisyhteisöjen velka suhteessa BKT:hen. Siitä on poistettu julkisyhteisöjen sisäiset velat

Veroaste kuvaa julkisyhteisöjen keräämien pakollisten verojen ja veronluonteisten maksujen vuosiker-tymää suhteutettuna saman ajanjakson BKT:hen.

Viitearvot eli alijäämä ja velkarajoitteet

Perussopimuksen mukaan julkisen talouden alijäämä ei saa olla suurempi kuin 3 %/ BKT eikä julkinen velka suurempi kuin 60 %/BKT. Jos jäsenmaassa on liiallinen alijäämä, neuvosto voi määrätä sen tekemään korottoman talletuksen tai maalle voidaan määrätä sakkoja. Yhdellekään maalle ei ole vielä määrätty näitä sanktioita.

VKS

Vakaus- ja kasvusopimuksesta päätettiin vuonna 1997. Se koostuu Eurooppa-neuvoston päätelmästä ja kahdesta, jäsenmaita suoraan sitovasta asetuksesta. Toinen asetus koskee jäsenmaiden

raportointia ja valvontaa, toinen liiallisia alijäämiä koskevaa menettelyä. Asetus velvoittaa jäsenmaita pitämään julkisen talouden keskipitkällä aikavälillä lähellä tasapainoa tai ylijäämäisenä. Asetuksia muutettiin vuonna 2005 siten, että jäsenmaat määrittelevät itse kestävyyden turvaavan keskipitkän aikavälin tavoitteen ja sitoutuvat sen saavuttamiseen. Samalla sallittiin tietyissä tilanteissa poikkeaminen tavoitteesta.